

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 10.

V Ljubljani, 15. maja 1887. l.

XXVII. leto.

Učitelj sodnik.

Razven množine družih težkoč, koje nalaga učitelju težavni njegov poklic, obavljati mora včasih tudi posel sodnikov. Hm! otročji sodnik. Mala deca misli in sodi ter sklepa; če užé ne popolno in zrelo, sklepa vender.

Če pa vse to, vse mišljenje otročje abstrahujemo, ostajejo nam pri vsem tem, če ravnamo z otrokom nepravilno, v nasprotstvu z roditelji, lastna čast in ugled.

Zato je namen skromnim vrsticam nemerodajno načrtati, kako naj učitelj ravna v tem toli kritičnem položaji.

Prva naloga učitelju v takem slučaju bodi, da osami tožitelja ter ga spravi na stališče indiferentno. On ne sme imeti od tožbe nikakega haska, sicer se tožbe množé in množé. Druga zadača je modro, oprezno ravnanje pri zatožbi,

a) da se stvar ne obravnava ostali deci v pohujšanje;

b) da se zatožencu ne godí krivica in

c) da je stvar vsej šoli v svarilo in pouk.

Mej razposajenimi otroci prihajajo tožbe iz zavisti, jeze ali nagajivosti. Če je bila grda zavest povod, izruvaj se jo s korenino. Najbolje je, da se raztolmači tožitelju, kako bi bil on s tem vesel, ako bi bil na mestu zatoženčevem. Razjasni se vsej šoli, kako slabo bi bilo na svetu, ako bi ljudje sploh med seboj tako ravnali. Modri vzgledi, dosti bolj pa še umno sestavljena pripoved bo nežni deci zadostovala, da spozná svojo krivdo, da ni na pravi poti.

Ko se užé na obrazi tožiteljevem pozná poraz, tedaj je dobro kakor idejal navesti drugo pripoved, ali vsaj vzgled, kako lepo, prijetno je, da ljudje živé bratski med seboj. „Sloga jači, nesloga tláči“. Istinitost tega izreka svedoči nam tožna slovanska povestnica. Priča nam to tudi zgodovina, radi nesloge toliko in toliko propalih držav. —

Dostikrat se pa otroci zunaj šole razpró in ta jezica dojde z vsakim tudi v šolo. Tukaj gleda vsak, kako bi svojega nasprotnika očrnil, zatožil, da bi se tako maščeval nad njim. Kakor povsod in vedno, tako se mora i tukaj vzgojno ravnati, da človek ne doseže baš nasprotnega od tega, kar je želel.

Na tem mestu, kakor tudi zgoraj, koristi najbolj prilična pripoved, s kojo naj se objasni položaj obeh strank tako, da se ne more nijedna hvaliti s kakim dobičkom ali zadostilom, pač pa s karanjem. In da povem istino, malokje je tako lepa prilika, povedati nekoliko bibliških zgodbic, nego tukaj. Dragi tovariš, pomisli in osvedočen bodeš, da so povsem istinite besede hrvatskega pesnika L. Botića, ko pravi:

„Da mi nebi jednog Boga bilo,
In Boga vjese, da ne bilo,
Prestali bi ljudi biti ljudi,
Več bi ljudi bili mrki vuci
I risovi i zmajevi ljuti,
Klali bi se, brate, do izkolja.“

Mična dogodbica iz novega ali starega zakona hasnila bo tudi radi tega več, ker je „sveto pismo“.

Ko se užé vidi utisu posledke, poravná naj se stvar po načinu gore omenjenem.

Kako s kaznijo? Dobro je, da v obeh navedenih slučajih trpí vsaj nekoliko i tožitelj; če užé ne tako kakor nasprotnik, barem tako, da se čuti poraženega, da nima veselja več do sličnega čina.

Ako so se vse tožbe obravnavale modrim načinom, sigurno se nam ni treba bati tožeb zadnje vrste — radi nagajivosti. Ali, kaj se hoče? Deca je v enem kraju več, v drugem manj razuzdana. Da tudi učitelji v takih slučajih ne postopajo vsi korektno, to je dokazana istina. Gorostasen pogrešek pri šolskih oblastih, takim tožbam tehten vzrok je prepogosto premeščevanje učiteljev; kajti le v vsem dobro informovan učitelj vedel bo de zadoštno pretehtati povode in povodov povode. Ali novo premeščeni učitelj mora studovati najpreje svojo situvacijo. Pri tem se res dogodí lahko kaj sličnega, da revež, ko se še spozná ne, sam ne vé, kam bi se del. Včasi, ko se učitelj informuje, dana je otrokom, užé razvajenim, prilika, da nadaljujejo in dovršujejo svoje započeto delo, ki je disciplini v kvar.

Če pa vender človek zajde v tako sršenje gnjezdo, naj zatožbo dobro preudari. Bolj kakor v vsakem drugem slučaju gleda naj se na odgovor zatoženčev, ker šele potem je mogoče spoznati, je li tožba te vrste, ali ne. Če se je menenje potrdilo, onda naj se z ostro besedo pojasni, koliko škode trpí s tem vsa šola, ko se zamuja zlati čas z nepotrebnim motenjem svetega miru. Dobro bi bilo i druge součence pozvati, da se sami prostovoljno izreko, koliko raji bi bili v miru poslušali pouk, nego te sitnosti. S tem sta nagajivca osamljena. Učitelj še lahko pripomore, če vidi, da jih ni tako z lehka pripraviti v sramoto.

Tukaj kakor drugodi naj se navêde kontrasta uzor, da bi nagajivca ne imela prilike jeziti se na ravnanji učiteljevem. Lepa beseda naposled se bo tudi prilegla dobro, če ni užé prejšnje seglo dosti globoko.

Na to pride kazen. Ta mora biti v navedenem slučaju huja od prejšnjih. Dobro je, da zadene oba neporedneža v enaki meri.

Sicer je nastanku takih tožeb vzrok le neredno ravnanje pri tožbah prvih dveh vrst. Največji pogrešek je, da se ne izoluje tožitelja. Če se pa to zgodí, potem se do velike sile ne oglasi več. S pravim vzgojnim ravnanjem pri tožbah se te odpravi; v šoli se udomači mir in red, bratovska ljubezen kraljuje v šolski sobi, kakor tudi zunaj.

Božica „pedagogija“ lepi (plava) z razprtimi krili nad tako disciplino ter siplje učitelju in učencem obilih darov iz svojih belih, prozornih rok. *Ivo od Nanosa.*

Zgodovina pedagogije.

(Dalje.)

Od pedagogijskih teoretikov te dobe spominjati se nam je najprej Mafeja Vegija (l. 1407 — 1458), ki je bil najprej učitelj lepih znanosti v Paviji, a potem je zauzemal

mnoge častne cerkvene službe v Rimu. Napisal je znamenito delo „o vzgoji dece in njih čistem vedênji“. V tem delu je razvil mnogo lepih misli. Mej drugim velí: Prva vzgoja je zeló znamenita, a vzgoja se prične že pred porodom. Zato se ima paziti na telesno in moralno stanje roditeljev. Pri vzgoji odločuje največ mati. Duševnemu in telesnemu razvitku otroka ugaja, ako se koj s početka ostro ž njim postopa in se varuje razvade. Pouk naj se zgodaj prične, a ne pred sedmim letom. Dečki naj čitajo samo dobre, stare in skušane pisce, osobito Virgila in primerne oddelke iz sv. pisma. Strah božji je začetek modrosti. Z ostrimi, pogostnimi telesnimi kaznimi vzgojuje se robsko, malodušno in nizko mišljenje. Resnobno in ljubeznjivo ravnanje s pohvalami združeno je veliko več vredno. Še skrbnejše nego sinove je treba hčere vzgojevati.

Tudi Erazem Rotterdamski (l. 1467—1536) je bil znamenit ne samo kot učejak, ampak tudi kot pedagog. Nekaj časa je bil profesor grškega jezika na vseučilišči v Cambridgeu. Napisal je mnogo raznovrstnih spisov, v katerih je razvil tudi svoje misli o vzreji otrok. Čeravno je bil humanist, vendar je obsojeval pretirano posnemanje starih piscev, rekši: Ogiblajte se robskega posnemanja. Čitajte in preučite dobre pisatelje krščanske in poganske. Prestavite potem v svojo glavo njihove prave in dobre misli tako, da bode to, kar spišete, vaša misel in vaš slog. Najzanimivejše delo Erazmovo je bilo v oni dôbi zeló hvaljena „Colloquia“, t. j. latinski pisani razgovori o raznih stvaréh. Iz formalne strani so bili ti razgovori izvrstni, ker je Erazem o najnavadnejših rečeh (o gostilnah, o trgovini kônj, o lovu in dr.) pisal prav klasično latinščino. Zadržaj jim je bil pa poln prostih napadov na redovnike, post in dr. Čudno je torej, da je tak učenjak in duhovnik takovo knjigo mogel priporočati za šolski pouk, češ, da so ž njo postali mnogi čvrstejši v latinščini in da so se poboljšali. Ta knjiga je bila zabranjena po Francoskem, sežgana na Španskem, obsojena v Rimu, pa vendar so jo rabili po mnogih šolah. Svrha vzgoje je bila po Erazmu čveterna. Pred vsem se mora detetu v srce vsaditi strah božji. Potem naj se uči svobodnih umetnosti. Na to naj se vsposobi za praktično življenje. Potlej naj se naučí uljudnega vedênja. Tudi deklice naj se poučujejo. Prosti ljudje mislijo, da je deklicam znanstveno izobraženje odveč; ali razumni so o tem prepričani, da se z drugim ne dá obvarovati čisto in plemenito srce. V Erazmu Rotterdamskem vidimo jasno, kakšna je bila tedanja dôba.

Duh poganski se je boril s krščanskim. Ta notranji razdor in notranjo borbo vidimo tudi v Erazmu Rotterdamskem, ki je, da mimogredé to omenimo, postal duhovnik, ne da bi imel za to poklic. Nekoliko je pritrjeval načelom krščanskim; a zopet je z vso gorečnostjo zastopal humanizem in njegove zmote.

Tretji oddelek.

Novi vek.

I. Protestantske šole.

Koncem petnajstega stoletja se je znantno razvilo duševno življenje po svetu. Humanistiško gibanje je v mnogih vzbudilo živo poželenje po nauku in izobraženosti. K temu so razni izumki in odkritja tega stoletja nagibali človeštvo na daljno razmišljanje. Iznašlo se je namreč knjigotiskarstvo in smodnik, odkrila se je Amerika in morska pot v izhodno Indijo. S tem se je doseglo, da se je v daljne strani sveta pošiljalo in širilo ne samo blago, ampak tudi misli. Podani so bili torej bistveni pogoji materijalnemu in umnemu napredku vsega človeštva. Ali ta vzvišeni duševni vzlet je bil samo v višjih

učenjaških krogih. Nižji sloji ljudstva so bili zanemarjeni. Za ljudsko izobraženje, kakoršno so zagovarjali v prvem času krščanstva škofje in cerkveni zbori, in kakoršno je tudi Karol Veliki nameraval, nehale so skrbeti oblasti; zato se ni čuditi, ako je prosto ljudstvo tavalo v temi neznanstva, praznoverstva in surovosti.

V to nastopi cerkvena reformacija. Glavni reformator Martin Luter (1483—1546) potegnil se je pri svojem delu na polji cerkvene reforme tudi za zanemarjene šole, češ mladi učenci so seme in kvas cerkvi. Zavoljo cerkve je treba imeti in vzdrževati šole. „Bog cerkev s šolami vzdržuje“. Zavoljo tega je v vseh svojih spisih poudarjal potrebo in znamenitost dobre vzgoje. Pred vsem je zahteval od roditeljev, da z vso dušo in umno vršé svoje vzgojiteljske dolžnosti. V svojem spisu „O hišnem gospodarstvu in otroškem strahovanji“ velí: „Bog hoče, da vzgojujemo mladino, da jo na vseh potih čuvamo, da ne postane divji in nevzgojeni rod. Najprej je treba deco poučevati v duhovnih, in potem v svetovnih stvareh. Strahovanje naj bo ostro, a ne surovo, da otroci ne postanejo topi in da se jim stariši ne mrzijo“.

Načelnike in zastopnike vseh nemških mest je s posebnim spisom pozval, da ustanové šole, ako ne, bode se ljudstvo pogreznilo v barbarstvo. „Napredek mest ni že zagotovljen tam, kjer je na kupu dosta blaga, kjer se delajo čvrsti zidovi, lepe hiše, mnogo pušk in železnih oklepov; napredek, blagostan in moč mesta zagotovljena so še le takrat, ako ima mnogo dobrih, častitih in vrlo vzgojenih meščanov. Oni bodo še le znali, blago in vse, kar je dobro, nabrati, ohraniti in modro uporabiti“. Luter zahteva naravnost, da se roditelji silijo, da svoje otroke pošiljajo v šolo, „ker je vsakdo dolžan pomagati, da se vzdrži duhovni in posvetni red. Jaz mislim, da morejo dečki vsak dan biti po eno ali dve uri v šoli. Ostali čas pa naj delajo domá ali pa naj se učé kakega rokodelstva. Tudi deklice zmorejo toliko časa, da vsak dan po eno uro gredó v šolo, in da poleg tega opravljajo svoje posle pri hiši“.

Praktično je Luter pospeševal ljudski pouk s svojim malim in velikim katekizmom, v katerem na lehkí način tolmači poglavitne dele svoje nove vere. V njegovem trudu o izboljššanji vzgoje in šol pomagal mu je posebno marljivi prijatelj Filip Melanchthon (1497—1560), profesor vseučilišča v Wittenbergu. On je sestavil tako zvano „saksonsko šolsko osnovo“. Po nasvetu Luterovem je bilo odredjeno namreč poverenstvo, da pregleda saksonske cerkve in šole. V tem poverenstvu je bil tudi Melanchthon, ki je spisal v tej točki poseben navod, kako je nadzorovati šole in cerkve. Razen cerkvenih ustanov obsegal je ta navod tudi že omenjeno šolsko osnovo. V njej se pozivljajo predikanti, naj bi opominjali stariše, da pošiljajo svojo deco v šolo, da se tako vzgojé ljudje, ki bi bili sposobni, dobro poučevati v cerkvi, pa tudi drugače dobro se vladati. Po tem razlaga, kako se ima učence razdeliti v razrede, in kaj naj se v katerem razredu učí. Potreba latinskega jezika se osobito naglašuje.

(Dalje prih.)

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

France Zaveršnik r. 24. jan. 1807 v Tržiču, mašnik 1835, služil v Begunjah na Gorenjskem, na Koprivniku in v Šent-Gothardu na Trojani, u. 23. marc. 1874. — Bil je pevec in pesnik; javno se je oglasil v Vodnikovem Spomeniku l. 1859 str. 262—3, kjer opeva a) Troje poljé (rudno, belo, žitno) in b) Ozir iz Bohinske ograje. Na primer bodi:

V Bohínju je znano	Je z zernjam obs'jano,	To Rudno je pólje,
Mi čudno poljé!	K' nikdar ne kalí;	K' ga jámar pozna;
Ni v brazde 'zorano,	Le v peči sožgano	Premaga vse mólje,
Le v kotle vse gre! —	Svoj sad obrodí. —	Železa nam da itd. —

Prvi sloveč župan Ljubljanski se imenuje Janez Nep. Hradeczky r. 30. avg. 1775 v Ljubljani, župan l. 1820, kteremu je o 25letnici njegovega vladanja čestitko zložil dr. Fr. Prešern, na starem strelišču govoril Lovro Toman, tedaj učenec govornišstva (Novic. 1845 l. 27), u. 6. jul. 1846 (Novic. l. 29). Nekrolog nemški spisal mu je dr. J. Bleiweis. — Iz Prešernove čestitke p.:

. . Kmetijske družbe ud nje zbor podpéraš,
Podpéraš z njim domače Ti „Novice“,
Zahvale vsih Slovéncov si nabéraš,

Ki bratov tihotijo zabavljice,
De smo zarés mi Kranjci pozabili
Že Slave mátere, nje govorice,

Ki stala v bran je Atilovi sili,
Ki preživela mnoge je narode,
Ki naj napréj ohrani Bog jo mili! . .

Mihael Ambrož r. 14. febr. 1808 v Ljubljani, okrajni komisar v Smledniku, državni poslanec, župan Ljubljanski, u. 25. apr. 1864. Bil je izvrsten govornik, dober pisatelj slovénski, storil je mnogo za mesto itd. — Dopisoval je v Novice na pr. l. 1847: Nekaj od poslov in njih dolžnost. L. 1848: Želja Slovincov; Slovenski jezik ni otrok; Kakošne poslance bomo za Dunaj volili; Kaj se je zgodilo v Smledniku; Kako bi se naš jezik v šole in v kancelije vpeljal; Odperto pismo iz Dunaja vsim Slovincam itd. Dopisoval je v Slovenijo l. 1848 p. Slov. društvu; iz Dunaja itd. Ker se je pa bratiti jel nekako z levičarji, posvaril ga je dr. Bleiweis v Novicah, P. Kozler v Novicah in v Sloveniji: „Odperto pismice gosp. Ambrožu“ — kjer je nasproti pohvalil Doljaka iz Goriškega („Včerajšna seja državnega zbora — 11. sept. — je bila za Slavjane, zlasti pak za nas Slovence prav važna; pervikrat smo slišali v tem zboru ime našiga naroda Slovinci“ itd. Slov. 1848 str. 86), ter na njegov odgovor (str. 94) priobčil „Drugo odperto pismice g. Ambrožu“ (str. 106), in stvar je bila poravnana. — Pisal je Ambrož v Novicah o prav potrebnih in takrat koristnih rečéh p. l. 1850: Od zemljišne odveze; Od davšin gostačev in bajtarjev; Od vodnih činžev; Od tlake za ribštvo itd. Potrebe novih srenjskih naprav; spisovanje županijskih zapisnikov. Od fabrik v Ljubljani in okoli Ljubljane. Splošno razjasnjenje zastran davšin, ktere bi imele nehati brez odškodovanja. Od mitnih in kupnih gruntov. Od kantonskih cest itd. — L. 1848 se je boril zoper Metelčico (Jezič. X. 1872); l. 1864 je nemški spisal knjižico „Fr. Metelko's Waisen-Stiftung 8. S. 23“, poslovenil A. Lesar (Jezič. XI. 1873 str. 103) itd. — Na razgled bodi:

Zdej jih poznamo! Po 171. listu „Gracarce“ prisiljeno razjasnjenje. — Ko dopisúni „Lloyda“ in „Gracarce“ z vsim svojim nesramnim natolcevanjem nič niso mogli opraviti zoper slovensko društvo na Krajskim, ktero mirno svojo pot v prid omike in povzdige domačiga jezika napreduje, so se ti dopisuni kakor bramorji iz ene njive na drugo, kakor gosence iz eniga drevesa na družiga spravili čez Novice . . , potem zoper kmetijsko družbo, zdaj čez živinozdravniško šolo na Poljanah itd. — Ker ti možje želé, de naj bi Novice le od kmetijskih reči pisale, damo pri ti priliki svét na znanje, kakó de se bramorji polové: Prazni piskerci se v zemljo zakopljejo, s perstjo pokrijejo in le toliko se duška pustí, de v piskerce popadajo, kader po svojih škodljivih opravilih po persti rijejo. Tudi mi si bomo prizadevali, kolikor je v naši moči, koristne domače naprave takih škodljivih žival varovati, de se jim po očitnim ravnanju taka past nastavi, v ktero se bojo ti bramorji sami sebe vjeli . . Satan ljuliko seje . . Zdej jih poznamo! itd. (Novic. 1850 str. 112 — 3).

Dr. Štefan Kočevar r. 15. avg. 1808 v Središču, učil se v Mariboru, Gradcu, na Dunaju postal dr. medicine in kirurgije l. 1834, služil v Celju, v Podčetrtku od l. 1836, v Celju c. kr. okrajni zdravnik od l. 1852, u. 22. febr. 1883. — Součenec Gajev pisaril je v časopis njegov ilirski, nabiral za besednjak, Stanku Vrazu bil pobratim v dejanju in nehanju, kar je očitno iz peterih pisem (Vid. Dēla St. Vraza V. 1877), hitel l. 1848 v Zagreb želeč po saboru zjedinjenja mej Hrvati in Slovenci, vstanovil čitalnico v Celju, bil dež. poslanec, ces. svetnik itd. (Cf. Slov. Nar. 1878 str. 256). — Dragi pobratime! Hvala Tebi na Tvojem već dosta lépo pisanom ilirskom listu, pisal mu je St. Vraz l. 1839. Ja sam s Tvojom ilirštinom premda ne podpuno, ipak dosta zadovoljan, budući u dojdućem ako ni bolja venda gora biti neće (str. 185) itd. — Molim Tebe, dragi prijatelju, kupi već sada predbrojitelje za moju knjigu „Narodne pēsni gornjoilirske ili Slovēnske, koje za nedēlu danah pod tisak dojtī ćedu itd. (str. 184). — Sve mi prorokuje, da pri ovom izdanju mnogo izgubit ću. Nu bilo, kako mu bilo! ja oću na svaki način plod moga šestogodišnja truda na svet izdati. Ako i polovicu izgubim, ide u ime božje na žrtvenik domovine . . Dragi Stēpko! Što se tiče novacah, priskoči mi s nekoliko desetkama, čim više tim bolje itd. (str. 187) . . — Ja ti sada ništa nemorem poslati, jerbo mi obitelj moja toliko izdatakah uzrokovaše, da nimam više nego deset forintih u peneznici (Kočevar Vrazu 17. ož. 1839. str. XX). — Predsednik novi čitalnici v Celju ogovoril je goste na pr.:

„Z veselim srcom pozdravljam Vas, naše sosede in prijatle iz Kranjskega, ki ste se potrudili v Celje, da povikšate slovesnost pri začetju naše čitavnice. Posebe pozdravljam še Vas prvega podpornika slovenske literature, obče spoštovani gosp. dr. Bleiweis! Vaša nazočnost je naša radost, je naš ponos. Pozdravljam tudi Vas drage nam brate iz Maribora in Vas iskrene domoljube iz Celja in celjske okolice, ki ste zedinili svoje močī, da ustanovite tukaj prvo slovensko društvo. Pred letom še nikdo mislil ni, da bi kaj takošnega v Celji mogoče bilo. Nenadoma pokaže se misel čitavnice kot migljajoča zvezdica na našem obnebjū, — in uresniči se društvo. Tak hitro deluje ljubav do slovenskega jezika; to je sila narodnega čutja. Srce mi veselja igra, ako premislim, da naš narod takošno čutje ima. Spominjam se še dobro onega časa, kadar je le pet ali šest domoljubov v celi štajarski Slovenii bilo. Oj, kako žalostno je takrat bilo! — Al sedaj je vse drugač. Tolika množina domoljubov, ki smo se tukaj sošli, dokazuje, da naš narod nima samo sebičnih ljudi, ampak da je za žlahno čutje sposoben, da je za veličastno djanje pripraven, in da ima moč, svojo narodnost varovati. Ponašam se z narodom našim in ljubim ga tako, kakor sem ljubil svojo mater. Svoje matere ne bi bil zapustil, čeravno ni bila bogata in imenitna, ako bi se meni svetla kraljica bila ponudila na mesto matere stopiti. Tako ne zapustim slovenskega naroda, čeravno bi bil zadnji narod na svetu. Za vēs svet njega ne zapustim! itd. (Novic. 1862 str. 67).“ — Na stare dni že je priobčil knjigo, kateri naslov je:

Slovenska mati. Podučna knjiga materam, kakó naj sebe in svoje otroke zdrave obvarjejo. Spisal Dr. Kočevar. V Ljubljani 1882. 8. 48. Nat. Nar. Tisk. Zal. Dr. Kočevar v Celji. Nauk ta sega do 3. leta. — Kako se mora skrbeti v poznejših letih za telesno zdravje in umno razvitje otroka, razjasniti hočem v drugem spisu, brž ko mi bode možno (str. 48). A — ta drugi spis preprečila je smrt nemila!

Josip Godina Verdelski r. 20. marc. 1808 na Verdeli poleg Trsta, učil se v Kopru, Gorici, Ljubljani, v Gradcu pravoslovja, vstopil v finančno službo v Dubrovniku, Spljetu, Celovcu, Trstu, šel v pokoj višji finančni komisar l. 1875, u. 29. jan. 1884. — Dopisoval je v Novice, Naprej, Glasnik, Stimmen aus Inneroesterreich itd. — Sad njegovega neumornega delovanja so ti-le večji in manjši slovenski spisi:

a) Koledarček za l. 1853. — b) Njegovo veličanstvo Franc Jožef v veliki smertni nevarnosti l. 1853. — c) Ilirski Primorjan l. 1866. — Teržaški Ljudomil. — d) Pod Lipo, l. 1869 v sešitkih. L. 1882: Povzetek nekih bolj važnih členkov iz nekedanjega mesečnega časnika „Pod Lipo“ z geslom: Znanstvo je bogastvo. V Terstu 8. 195. — e) Opis in zgodovina Tersta in njegove okolice z uverstitvijo kratkega geografičnega in zgodovinskega pregleda starih in sadanjih Slavjanov, kakor še tudi kratke omembe njihove osode in omike. Še 7 lesorezi. V Terstu 1872. 8. 482. — f) Kratek pregled vesoljnega sveta sploh, in posebno naše zemlje. L. 1872. 8. 48. — g) Izvirek premožnosti ali pravi pomoček za nje napravo in ustanovitev med ljudstvom. L. 1873. 8. 108. — h) Kratek razgovor o bolj važnih dosadanjih iznajdbah in posebno o strojih ali mašinah, železnicah in telegrafiji kot obrodkih čudodelne moči — človeškega duha. L. 1876. 8. 83. — i) Čitanka . . . 1882. 8. 180. — k) Živenje Josipa Godine Verdelskega. Opisal on sam l. 1879 8. 184 itd. — Knjige omenjene in sodbo o pisatelju glej v Zvonu 1884 str. 184 — 186 in 241 — 243, opisal Gregor Jereb.

Kolikor sem jaz mogel opazovati, dopisoval je J. G. Verdelski a) v Novice p. l. 1853 iz Kopra o knjigi: Voditelj k znanstvu; o Kurelcu itd.; l. 1854: Slavjani Teržaške okolice (Odlomek iz večega rokopisa); Parobrodstvo in železnice; Baron Čehovin; l. 1855: Inaka sina (generala Bon in Bauer); l. 1856: Kako si človek najlaže pridobiva znanstev, ki so mu za življenje potrebne; l. 1863: Kratek razgovor o važnosti trgovine in brodarstva; Iz opisa Angleža Patona . . . po Srbii; Iz torbice dobrovoljnega popotnika; O besedi „Laibach“; Benedke; Tržaški Slovani; l. 1864: Nošnja Slovencev tržaške okolice; l. 1869: Pod Lipo itd. — b) Koledarček družbe sv. Mohora I.: Kratek nauk o megli in oblakih, o dežju in mavrici, o toči in snegu, o blisku in gromu; II. 1862: Narodi in narodnost. — c) Večernice I: Hvaležnost in nehvaležnost. II: Blagočutje oroslanovo. III: Kako svet navadno človeka sodi po obleki. IV: Pomanjkanja in prednosti — vbožnost in bogastvo človeka itd. — d) Naprej ima manjših dopisov iz Celovca itd. — e) Glasnik l. 1862: Česa je zdaj Slovincem najbolj potreba? 1. Dobrega političnega časnika; 2. Ustanovitve ljudskih knjižnic; 3. Marljivega dela in truda za izdajbo tacihi knjig; 4. Složene, krepke in zdatne podpore in spodbude slovenskih pisateljev. „Naj tedaj vzamejo prvaki našega naroda, ali sploh vsi tisti, ki veliko premorejo — več ko jaz — v natanjčen prevdarek ta sadanji moj svet, piše o sklepu (str. 142); naj se trudijo, kolikor jim je le mogoče, da se kmalo izpelje, kar sem gori omenil z najboljim namenom, ali pa vsaj kaj enacega, da, posnemaje druge že omikane in izobražene narode, bomo napredovali in svetu dokazali živčnost našega naroda — da osramotimo še marsikterega odpadenca! Naj le še pišejo — zdaj je posebno za to čas in priložnost, zdaj je za to velika sila in potreba, — marljivo, neutrudoma in sploh na vso moč tisti možje bistre in prebrisane glave, ki živijo med nami in so se dozdej že toliko poslavlili v povzdigi naše narodnosti. Naj le pridno pišejo naši mladenci, ki so dosihmal v resnici že pokazali, da jim je veliko mar, in da so neizmerno vneti za pravo korist naroda, v katerega se gotovo s posebnim ponosom štejejo — saj nam je in mora pač tudi biti mladina sladka in poveseeljivna nada za prihodnost. Živila naša vrla mladina!“ — L. 1863: Nekaj o stanji in potrebah našega slovstva (str. 24 — 26). Temu nasprot gl. „Kos kritike“ (str. 57 — 60). — f) Besednik l. 1870: Tiskarstvo itd.

Mihael Peternel r. 22. sept. 1808 v Novi Oselici, šolal se v Idriji, Celovcu, Gorici, Ljubljani, svečenik l. 1835, služboval na Dobrovi, v Moravčah, Poljanah, Vodicach, Šmartinem pod Šmarjino Goro, l. 1852 postal ravnatelj novi realki v Ljubljani, od l. 1860 bil le profesor, l. 1874 šel v pokoj, u. 6. avg. 1884. — Čvrst Slovenec je rad prebiral

knjige Dobrovskega, Kopitarjeve in Miklošičeve itd.; pisal je časih v Novice na pr. l. 1849: Ktere imena mescov so prave? — Na koncu pravi: „Ob kratkim: kdor tedaj piše za široki svet, ali za prihodnje čase, bo rabil stare, povsod znane, povsod veljavne imena mescov. Kdor pa piše le za danes in jutro, le za domači log, in si zaznamovati hoče: kdaj de je breza sočna, kdaj je treba gosence moriti ali listje grabiti, naj se pa posluži tistih imén, ktere so mu nar ljubši. Vas pa, dragi vredniki časnikov, novíc in daníc prosimo, odločite v novim letu, po izgledu usmiljeniga pratikarja, saj en kotichek na svojih listih za častitljive stare latinske imena, če jim že nočete clo popolnoma gospodarstva, ktero se jim po vsi pravici spodobi, izročiti (Str. 3—13).“

Dokler je bil realki ravnatelj, pisal je jako marljivo v njena izvéstja, sicer nemški, a le o domačih, narodskih stvaréh na pr. l. 1853: Errichtung der k. k. U. Realschule; Andeutungen zur Vaterlandskunde von Krain; l. 1854: Georg Freiherr v. Vega. Biografische Skizze; l. 1855—6: Geografische Skizze des Herzogthums Krain; l. 1857: Andeutungen, wie und von wem die Realschule zu beachten u. zu benützen sei, insbesondere in unserem Vaterlande Krain; l. 1858—9: Schule u. Leben, insbesondere Realschule u. gewerbliches Leben; l. 1862: Imena, znamenja in lastnosti kemiških pervin (str. 3—14) itd. — L. 1866 je dal še kratko pojasnjenje o svojem delovanju, v katerem je bil poln jedra in dovtipa, če tudi ne vselej v vzvišani ali znanstveni obliki, kar sem povedal vže v Slovincu (l. 1874 str. 97 in 1884 št. 183).

Jožef Premru r. l. 1809 na Vrhopolju v Vipavi, bil gramatikalni profesor v Celju, Gorici, nekaj časa tudi slovenščine, l. 1851 gimnazijski ravnatelj v Zagrebu, od l. 1862 v Celju, l. 1874 vmirovljen, u. 20. avg. 1877 v Gradcu. — Kedar je učil slovenščino, sestavil je knjigo:

Nuova raccolta di dialoghi Italiani, Tedeschi e Sloveni. — Neue Sammlung Italienischer, Deutscher und Slovenischer Gespräche. — Nova Nabéra Laških, Nemških ino Slovenskih Pogovorov. Bearbeitet u. zusammengefasst von Joseph Premru, k. k. Gymn. Professor in Goerz 1850. 8. 255. Paternolli. — Slovenci smo dobili s pričujočim delam koristne bukve, kakoršnih dosihmal še nismo imeli. . . Zató to knjigo za berilo ne le šolam, ampak vsacimu, ki se želí zraven svojiga materniga še dveh jezikov vaditi, toliko bolj priporočimo, ker jo je g. pisatelj prav modro v dva glavna dela razredil; prvi del obseže besede, ktere veže v kratke poterdivne, odrečivne, vprašavne, veljavne stavke itd. takó de se v tem slovniškem delu duh vsaciga jezika naučiti da. V 2. delu ima pogovorov, za različne navadne potrebe 48. Na koncu knjige so imena nar imenitniših umetnost, vednost, rokodelstev itd. (Novic. 1850 str. 95). Predgovor (Prefazione. Vorrede) se glasi slovenski:

„Vednost slovenskiga jezika je v sedajnosti zlo potrebna reč. De bi se ga tudi Lahi in Nemci ložej naučili, si je podpisani, porabivši naj bolji pisatelje, na vso moč prizadel, jim z nabéro pogovorov v treh jezikih soznanjenje s tem jezikam in njega razumljivost zlajšati in pospešiti. Kratka, lahka in razločna izreka, ktero je v tih pogovorih z pazljivo marnostjo rabil, in celiga dela osnova mu da upati, de bo s temi še sploh koristnimi bukvami, posebno vsim tistim vstregel, kteri se vprihodnič slovenskiga jezika naučiti želijo. Zložitelj (L'Autore. Der Verfasser).“

Da je pisatelj s pričujočo knjigo Slovincem vstregel in dober učitelj bil svojim slovenskim učencem, spričuje pesem v slovó (Novic. 1851 str. 259) z naslednjo vpeljavo: „Prosimo, da v Novicah natisnete sledeče slovó, ktero smo poklonili hvaležni učenci v Gorici svojimu ljubljenimu gospodu učeniku Jožefu Premru-tu o njegovim odhodu iz Gorice v Zagreb — v znamenje, kako učenci spoštujejo učenika, kterimu ljubezin do mile svoje matere živo v sercu klije.“ — Knjiga njegova je prišla drugič na svetlo l. 1865 in tretjič z naslovom:

Dialoghi Italiani, Tedeschi e Sloveni. Italienische, Deutsche u. Slovenische Gespräche. Laški, Nemški in Slovenski Pogovori — raccolti ed elaborati da Giuseppe Premru. Terza edizione. Sensibilmente migliorata ed aumentata dal Sacerdote G. Rejec. Gorizia 1882. 8. 317. Paternolli. — K prvemu, v obliki nekoliko boljšanemu predgovoru še pristavlja „Popravljavca“: „Se ozreš še na to, kako bratovsko se ta jezik z vsimi slovanskimi narečji veže, in kako široko se te narečja po evropskih deželah razprostirajo, kako kratko, pa pomenljivo in določeno razne misli pregiba; se moraš, če si pravi prijatelj vednosti, saj nekoliko s tem jezikom soznani. Koliko gradiva najde posebno jezikoslovec, viditi, da ta jezik iz staro-slovenščine izvira (essendocchè la slovena è la figlia più prossima della venerabile lingua antico-slovena)? koliko veselja sopet zna nec tega jezika, ko vidi, kako določeno, izvrstno in živo se dajo stari klasični izreki predstaviti? — Al korist slovenskega jezika se bo v prihodnje temveč razjasnila, kolikor boljše boš v njem napredoval; in s to zbirko se ti ponudi ključ k vedno boljšemu pospehu“.

Iz šole za šolo.

Vaja iz matematičnega zemljepisa.

A.

Ako smo zunaj, n. pr. na polji ali senožeti, tedaj moremo pregledati precejšnji kos zemeljne površine. — Kolikor bolj raven je kraj, kjer stojimo, toliko več površine moremo pregledati. Kako bomo imenovali daljavo, katero v enej nameri pregledamo? — (Dogled.) Na katerih krajih se nam dogled poveča? — (Na ravnih krajih.) Kakšen pa bi bil dogled, ako bi stopili na hrib, v zvonik i. t. d.? — Dogled bil bi še večji. Ako bi pa prišli n. pr. na Krim, tedaj bi videli pri jasnem vremenu s zdravimi očmi še dokaj dalje. . . Kateri ljudje pa ne vidijo daleč? — (Kratkovidni.) — Zapomnite! „Dogled je daljava, katero moremo v onej nameri pregledati. Dogled je pa tim večji, kolikor bolj ravna je okolica, kolikor višje stojimo, kolikor čistejši je zrak in kolikor boljše je naše okó“.

B.

Zdaj si pa mislite, ta stogelj, na katerega sem privezal konec sukanca in katerega tu sredi table zatrdim (tabla se položi vodoravno na mizo ali klop), bi bili vi, in sukanec bi pa predstavljal dogled. — Konec sukanca privezal sem košček krede. Vaš dogled bode tedaj v tej nameri segal do tukaj (meja dogleda zaznamova se z malim krogom). — Ako se obrnete na to stran, tedaj vidite to tukaj (se zopet naredi krog), in tako dalje, da je konečno popolni krog. — Kaj je zdaj okoli stogelja (opazovalca)? — (Krog.) Kako bomo ta krog imenovali? — (Vidno obzorje ali horizont.) Kaj se nam zdi, da se stika s horizontom? — (Nebo.) Krožno plan, katera je v vidnem obzorji, morete pregledati od vseh strani, a ne tega, kar je zunaj vašega obzorja. Ako bi pa stali zunaj vasí, n. pr. na cesti držeči proti J. na kakem visokem drevesu, tedaj bi znašal vaš dogled kakih 7 km. — Koliko znaša tedaj pomer obzorja? — Kateri kraji so v vašem obzorji? — Kateri kraji v okolici so vam še znani, pa so zunaj vašega obzorja? — Kdaj se obzor izpremeni?

Zapomnite: Okrožje, katero pregledati moremo, je obzor ali horizont. Kar je v obzorji, vidimo, kar je zunaj njega, tega pa ne vidimo. Obzorje se pa izpreminja, kadar človek svoje stališče izpremeni. (Prav za prav ima vsak človek drugačno vidno obzorje.)

C.

Da se more namera in lega krajev in reči v vidnem obzorji določiti, ter da se sploh na zemljinem površji orentovati moremo, treba si je zapomniti na obzorji določeno črto ali kraj; to pa nam solnce naznanja. Kje vzhaja pri nas solnce dné 21. sušca? — (Učenci pokažejo.) — Kdaj še tudi solnce na tem kraju vzhaja? — Ta kraj na horizontu imenujemo jutro ali vzhod! — Zakaj? — Na načrtanem horizontu, kakor n. pr. tukaj na tabli, si zaznamovamo ta kraj, t. j. vzhod tukaj na desni strani.

Zapomnite: Da se lega krajev natančno določiti more, si je na horizontu (t. j. kraj, kjer se nebo dozdevno s horizontom stika) določeni kraj zapomniti. Jutro ali vzhod je tam, kjer solnce dné 21. sušca in dné 23. kimovca vzhaja. Vzhod je na načrtanem obzorji vselej na desnej strani!

Na katerem kraju pa pri nas solnce zahaja tisti dan? — (Se pokaže.) — Kako pa imenujemo to stran neba? — Kje bomo pa ta kraj na našem horizontu tù na tabli zaznamovali? — (Na levi, vzhodu nasproti.) — Naredite!

Zapomnite: Zahod ali večer je tam, kjer solnce dné 21. sušca ali 23. kimovca zahaja. Na narisanem obzorji je zahod vselej na levi strani.

Proti kateri strani se vidi senca imenovana dneva pri solnčnem vzhodu? — Kje pri solnčnem zahodu?

Na koliko delov ali krogov smo obzorje z vzhodom in zahodom razdelili? — (Na dva polukroga.) — Proti kateremu polukrogu našega obzorja se solnce obrača (pomika) pri svojem obhodu? — (Se pokaže.) Ta polukrog bomo imenovali solnčni polukrog našega obzorja. — Pokaži solnčni polukrog načrtanega horizonta! — Proti kateremu kraju solnčnega polukroga našega horizonta pada senca opoldne ob 12. uri, kadar je ono najvišje? — (Se pokaže.) — Kje je tukaj ta kraj? — (V sredi solnčnega polukroga našega horizonta.) Ta kraj imenujemo poldan ali jug! — Zaznamovajte ta kraj na našem načrtanem obzorji!

Zapomnite: Poldan ali jug je oni kraj neba, proti kateri strani padajo solčni žarki opoldne ob dvanajsti uri. Ta kraj je v sredi solnčnega polukroga našega horizonta. Na načrtanih obzorjih je ta kraj vselej zdolaj.

Kateri je pa zdaj ponočni polukrog obzorja? (Se pokaže.) — Kje je pa njegova sredi ali središče? Katerej strani neba je ta kraj nasproti? — Zovemo ga polnoč ali sever!

Zapomnite: Polnoč ali sever je ona stran neba, katera je jugu ravno nasproti. Ona je v sredi polnočnega polukroga našega obzorja. Na načrtanem obzorji je ta kraj zgoraj.

Navedene strani neba zovemo glavne strani neba. — Imenujte jih! — Imenujte kraje v našem obzorji, kateri so proti vzhodu, zahodu i. t. d. (Vse to se tudi na tablo v načrtani obzor narisa, ne prezirajte prave oddaljenosti in narazja.) — A v našem obzorji imamo še razne druge kraje, kateri pa niso v nameri štirih glavnih strani neba. Da moremo lego tudi takih krajev določiti in jo narisati ter zaznamovati, privzamemo še stranske strani neba, katere se nahajajo mej prvimi štirimi glavnimi, katere tudi od sosednih dobivajo svoja imena. — Kako bomo tedaj imenovali stransko nebo stran, katera je mej jugom in severom? i. t. d. — Kateri kraji v našem obzorji so v nameri teh stranskih strani neba? — Zaznamovajte jih!

Zapomnite: Štiri glavne strani neba so: vzhod, zahod, jug in sever. — Še drugih umesnih 12 strani se imenujejo stranske strani neba.

Mornarji imajo mej temi 16 še zopet drugih 16 strani neba; vsega imajo tedaj 4 glavne in 28 stranskih strani neba.

D.

Narisajte v svoje zvezke (ploščice) vidni obzor, čigar premer naj znaša 6 cm! — Naredite iz središča 4 glavne in 12 stranskih vam znanih strani neba! — Na vnanjo stran kroga pa zapišite njih imena! — Naredili ste severnico ali vetrovnico (vetruljo). — Zakaj zovemo tako pripravo vetrovnico?

Recite: Podoba s 4 glavnimi in postranskimi stranmi neba v krogu zove se severnica ali vetrovnica.

E.

Mornarji imajo tako vetrovnico znotraj v ladiji na tleh v okrogli omarici. Sredi vetrovnice je pritrjena igla, na katerej se prosto giblje magnetna igla. — Kako lastnost ima igla magnetnica? — Takej pripravi v omarici pravimo kompas. — Poglejte, to je kompas! — Imenujte dele kompasa! i. t. d.

Ako mornarji vedó s pomočjo igle magnetnice, od katere strani piše sever, tedaj lahko vedó, kam jim je veslati in se obrniti, da pridejo v namenjeni kraj i. t. d. G.

Čisti jezik v šoli.

Mora se užé jemati v poštev, da znajo otroci na deželi, ko dojdejo s šestim letom v šolo — vsaj kolikor toliko govoriti. Jezik ta je pa silno pomanjkljiv, pogrešen. Zato je prva dolžnost učitelju, da gojenčev jezikovni zaklad popravlja, obdeluje in množi.

Pri vsaki stvari se pa z resno premišljenim delom več doseže, ko z naglostjo. Treba, da so dela po malo in varno. Nehote človek baš tukaj napravi tako silno napako, da je strah. Malo, za vse dojmljivo dete zapomni si marsikako novo besedo. Tudi vé, kako treba obračati nekatere domače, njemu že znane besede, da govori „lepo“. Vse to si je učenec zapametil v prvem šolskem letu. Ali pri tem se čestokrat dogaja, da zajde kakega novega pojma znak napačno v spomin. Posledice te napake se slišijo vsak dan med odraslimi. Ne more se reči, da je temu baš šola kriva; lahko je, da človek kaj čita, recimo: knjige družbe sv. Mohora — katerih jezik, žalibože ni bogsivedi kako čist — pri tem dojde do neznane mu besede. Misli, misli, kaj bi pomenila. Večkrat si sam vstvari pojem. Zveza veljá, in s tem jo je pogodil. Imamo na stotine takih slučajev.

V primer samo besedo „Slovenec“, „slovenski“. Časi taborov so minili. Mladež, ki v onem času bila še mala, nezavedna in nezmožna, stopa na dan. Čita se po vaseh na deželi osobito po leti sploh malo. Tako so udje marsikakega národnega društva „Slovenci“, vsaka pesem, ki ni národu znana, je pa „slovenska“, ker se ne poje kakor navadne naše poskočnice.

Niso li to čudne napake?

A še mnogo več takovih pogreškov je med učečo se mladino.

Z delom začeti treba rano, a ne prehitro.

Množi se jezikovni zaklad in popravljajo se hibe ves čas šolskega obiskovanja, a osobito bi bilo paziti na popravljanje v prvem šolskem letu. Koliko cajtov, štrafeng, pikselnov, federštilov i. t. d. sliši se med národom, to žalostno stran pozná pač vsakdo. S takimi besedami obložen dojde dakle učenec v šolo. Težavna naloga, da se vse to zboljša. In kako? Morda sè zasmehovanjem, zaničljivo? Ne. Ako bi človek tako delal,

razdvoji srce gojencev in uniči njemu prirojeno ljubezen do roditeljev. Tudi bi pri tem trpela prava disciplina.

Izrek veljá: kakoršen učitelj, takov učenec.

Popravljati treba dakle te nemške sitneže najezdnike z lehočo, ljubeznijo in dokazom, da je nova beseda v istini lepša, bolj blagodoneča. S tem se nekaj doseže tudi gledé čistoče v govoru in — posredno — v delih.

Osobito dosti sitnosti nabavlja to pri nazornem nauku. Zato pa, kakor sem užé gore omenil, ne sme se preveč hiteti, to je, ni, da bi se popravljala vsaka beseda. „Zrno do zrna pogača“. Počasi se daleč pride. Malo po malo, naravi učenčevi in njegovih moči razvitku primerno naj se popravlja in nadomeščajo besede, in slednjič bo jezik teh spak čist.

Druga ali srednja stopinja užé nekaj napisuje z lastno reprodukcijo n. pr. osebké, dopovedke, attribute i. t. d. Tù se je breme užé pomnožilo. Pri tem, da se mora paziti na pravilne besede in pravo izreko, imamo še pravilno pisanje besed.

Res, da pravi slovnica: piši, kakor govoriš, ali pri deci to ne veljá. Naj učitelj govori še tako čisto, pravilno, natančno, počasi i. t. d., otrok bo pisal z večine tako, kakor sam govori ali kakor sliši govoriti domá. Zopet smo pri dijalektskih sitnostih. Stvar je pri slovenskih besedah, ki so pa po dijalektu spačene skoraj ista, ko s tujkami. Razlika je ta, da se slednje še skoraj teže odpravlja ko prve.

Naj pa tukaj pomaga še okó nekoliko. Treba torej vestno popravljati, vsak skupen, kakor tudi drug pogost pogrešek obravnavati na deski, ali pa z jasnimi primeri raztolmačiti.

Pri vsem tem, da se od leta do leta prvotne napake zmanjšujejo vsaj v glavnem, dojdemo v višji skupini še do neke hibe, ki se žalibog, dosta pogosto čuje med ljudstvom, še češče v raznih slovenskih listih. To je napaka v konstrukciji stavkov in stavkovih členov.

Res, da ima naš jezik v tej zadevi mnogo gibčnosti, ali kar je preveč, je tudi tukaj nezdravo. Ravno v tem se loči jezik od jezika. Lehko se nam očita, da nimamo svojega stila, da smo pozabili skoraj misliti po svoje. Vsak čas slišijo in čitajo se stavki, perijode, ki so, dejal bi, kar naravnost prevedeni iz nemščine, ali tudi laščine. Ni čuda! Šole so bile nemške. Če se je kedo drznil govoriti slovenski, obesili so mu „oslovsko tablo“. Tak grešnik je hodil potem okoli svojih tovarišev, da bi napeljal koga v sličen greh in se tako rešil osramotilnega znamenja. Naučili so se res skoraj misliti čisto nemški. Kaj tacega ne moremo tedajnim krmilarjem nikdar oprostiti.

Kako naj se navêde učence do tega, da bodo sestavljali stavke v slovanskem duhu, to je v duhu našega jezika? Z vajo, neumorno vajo doseže se marsikaj. Sevêda moramo gledati užé v prejšnjih letih, osobito pri govornih vajah, da ne pustimo veljati odgovora pravilnim, če tudi je pravilen stvarno, a v besedah ne. Tak odgovor mora učitelj največkrat sam popravljati.

Ali, ko se začnó popisi in prostejše gibanje v nalogah, onda se ponuja prelepa prilika, da se barem po nekoliko nadomesti v nebo upijoča napaka; če užé ni slog, naj bo barem duh slovenski.

Prelamljajo naj se one strašne parenthese, ki tako zeló nalikujejo nemškemu slogu, gorostasni stroki, oni pogubljeni „za“ pred intinitivi, „brez da bi“ in vse enake pošasti, ki strašijo človeka pri belem dnevu, kakor tudi oni rogljati „skozi“, da se ne poreče več: „kdor z mečem okoli hodi, skozi meč okoli pride“ i. t. d. Ne upam se trditi, da bilo baš na ta način treba ravnati. Vsak si vstvarja lastno metodo. Ali potrebno je vsekako, da se jezik očisti, da bo prosti národ, če užé ne v vsakdajnem govoru, barem

v pisavi pokazal, da piše slovenski. Slednjič se tudi na tem polji približa čas, ko bomo mogli reči: Mi vstajamo! In ko bi v onem trenutku očka Koseski pogledal še po sveti, dejal bi sigurno:

„Jezik očišćen je peg, napravljeha gladka mu ruža“.

Ivo od Nanosa.

Slovenskomu pučkomu učiteljstvu.

Gospodo i braćo! Mi pučki učitelji u trojednoj kraljevini odlučismo, da si u našem bijelom Zagrebu sagradimo svoj posebni dom. U tom domu bit će smještene pisarne naših učiteljskih društava (Zadruga, pedagog. Sbor, Savez), središnja pedagoška knjižnica, pedagoški muzej, dvorana za skupštine i više uređenih soba, gdje će učitelji, koji su uplatili barem 10 forinti, došavši u Zagreb, razmjerno besplatno odsjedati moći.

Da se ta zamisao što dostojnije izvede, to je „Savez hrv. učit. društava“ izhodio dozvolu u kr. financijskoga ministarstva, da prirediti može stvarnu lutriju od 100.000 srećaka po 30 novč. Povoljan uspeh te lutrije doprinet će puno, da se ta gradnja što ljepšom izvede. I čim ona ljepšom bude, tim će to dičnije biti ne samo po pučko učiteljstvo hrvatsko, nego i po učiteljstvo inih slavenskih grana, na koliko bi taj dom bio plodom medjusobne bratinske pripomoći. Mi smo naime pučki učitelji pojedinih slavenskih grana, osobito južnih Slavena, preveć malobrojni, da bi vsaki za sebe šta znamenita izvesti mogli. Zato nama i ne preostaje drugo, nego da se među sobom podpomazemo, barem u većim preduzećima. Osobito smo na to upućeni mi hrvatski, srbski i slovenski učitelji, jer smo tek u zajednici kadri, da izvedemo sbljam šta dična, a inače ne. Tek svi skupa mogli bi se barem danjekle natječati sa bud i kamo mnogobrojnijim učiteljstvom drugih susjednih naroda na polju pedagoškoga rada.

Gojeći nadu, da će o tome osvjedočeni biti i slovenski svjestni učitelji, evo se mi k njima kao susjedom svojim i najbližim srođnicima obraćamo s tom molbom, da nas podpomognu u razpačanju srećaka rečene lutrije za naš hrvatski učiteljski dom. Mi ćemo naime stanovitoj gospodi dostaviti po neki broj tih srećaka, a nje ovim molimo, neka bi uznastojali, da ih razprodade u svojoj okolici, te onda dotični iznosak u svoje vrijeme pripošalju središnjemu odboru.

Ovaj se odbor za stalno nada, da se slovensko pučko učiteljstvo neće oglušiti ovoj bratskoj molbi hrvatskoga pučkoga učiteljstva, isto tako kao što se oglušilo nebi ni njemu hrvatsko učiteljstvo, kad bi mu uztrebalo njegove pripomoći, da izvede što god zamašnjega za probitak i napredak svojega stališa. Hrvatsko je učiteljstvo rada i želi, da njegov dom nebi bio samo hram njegove svijesti, nego i hram bratinske ljubavi između učiteljstva hrvatskog i učiteljstva slovenskoga, pa i osnovni kamen za daljnji zajednički rad na polju narodnoga uzgoja i narodne obrazovanosti. Da, mi želimo, da u tom hramu svoj u svojem podjednako se osjećao bude uz hrvatskoga učitelja i njegov srođnik slovenski pučki učitelj. U to ime bratski pozdrav!

Središnji odbor „Saveza hrvat. učiteljskih društava“

U Zagrebu koncem travnja 1887.

Predsjednik:
Iv. Filipović.

Tajnik:
Gjuro Kuten.

Književstvo.

— „**Poezije**“. Zložil Josip Pagliaruzzi-Krilan. I. zvezek. V Gorici 1887. Založil Anton Klotič-Sabladoski. Natisnila Hilarijanska Tiskarna. Mehkovezane 1 gld.; lično v platno vezane 1 gld. 50 kr. Dobivajo se pri knjigarji Wokulatu v Gorici in pri sestrah ranjkega pesnika (Marija in Adela Pagliaruzzi, Via St. Antonio, 4, v Gorici. „Ljublj. Zvon“ piše mej drugim o teh poezijah: „Prvi zvezek zbranih spisov Pagliaruzzijevih obseza samó prvo polovico njegovih liričnih in pripovednih pesmij; drugi zvezek nam prinese njegove spise v prozi in tretji nam podá drugo polovico njegovih poezij. Dasiravno na podlogi tega prvega zvezka ni še možno pregledati in oceniti vsega književnega delovanja Pagliaruzzijevega, in nam bode celotno sliko njegovo podati šele takrat, ko bomo vso literarno ostalino njegovo imeli v rokah, vendar nam že tudi ta, prvi, zvezek njegovih „Poezij“ podaje najznačajnejše črte njegovega pesniškega bitja. Neki posebno dobredejen elegičen ton prevéva prve, najmlajše pesmi njegove. Pesnik ni še ukusil sadú spoznanja, vendar vé, koliko trpí človek, rodni mu brat in ne veseli, ne mika ga svet. Duša njegova hrepení po domači vasi, po lepem zelenem polji, po prijaznih gorah in glasnih vodah. „Da tukaj bi živel in spal nekdaj“, to so mu „edine želje“. Pesnik je pravi gorski sin, in te čute svoje lepo izraža v pesmih „Srcu“, „Slovó“ in „Na planine!“ V to domotožnost, v to željo po tistem srečnem „gorskem kotu“ se vriva globoka žalost zaradi smrti predrage matere. Toda žalosti njegove ne umejo ljudje, zato se jih ogiba. A živo mu bije srce za teptano slovanstvo, zlasti za nesrečno rájo, in s krepkimi besedami slavi pogum slovenskih vojakov v daljni Bosni ter zavrača nasprotnike naše. Ako pa te lirične pesmi, vsaj nekatere, spominjajo nekoliko na Stritarjev in Gregorčičev vpliv, kaže se nam pesnik samostalnega umetnika v prelepih romancah in baladah svojih. Njegove balade in romance so umetni, s pravo národno poezijo navdahnjeni proizvodi in baš to jim daje v našem slovstvu stalno vrednost. Resnično, lepa knjiga so njegove „Poezije“, kakor je bila lepa duša, ki jih je porodila.“

— „**Sadjarstvo ali ovočarstvo**“. I. del. Navod k umnemu izgojevanju lepega, krepkega sadnega drevja, s posebnim ozirom na osnovo, vreditev in oskrbovanje drevesnic ljudskih šol. Spisal Rihard Dolenc, vodja deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu, Rudolfovo. Tiskal in založil J. Krajec. 1887. 71 str. Cena 70 kr., po poštni nakaznici naročena 75 kr. Knjiga ta ima naslednja poglavja: „Nekaj o sadjereji sploh. — O pomnožitvi sadje rodečih rastlin. Pomnožitev sadonosnih rastlin s semenom. Pomnožitev sadje rodečih rastlin s potaknenci. O daljnem ravnanju z dobljenimi divjakci, stratificiranim, pa ne v sejalnico posejanim semenom in s potaknenci v drevesnici. Vzgojevanje pritlikovega drevja. Za drevesnico najbolj priporočljive sorte ali vrste sadnega drevja“. Iz tega čitatelji lahko posnamejo vsebino te lične knjige, katerej so v pojasnilo pridejane tri table z mnogimi prav dobrimi podobami. Za posestnike sadjarje je v tej knjigi mnogo in jako ukovitega gradiva, zaradi tega ne dvojimo, da bodo pridno segali po njej.

— „**Nova skladba**“ izšla je pod naslovom: „Geslo: „Kar zamore, vsak storiti je dolžan“. 12 prediger za orglje ali harmonij po motivih pesnij iz „Cecilije“ zložil in častitemu gospodu Feliksu Stegnarju, c. kr. učitelju, deželnemu poslancu itd. v srčni hvaležnosti poklonil Danilo Fajgelj. Op. 26. Cena 50 kr. Tiskali in založili Blaznikovi nasledniki v Ljubljani 1887“. („*Národ*“.)

— „**Triglav**“. Slovenske pesni. Za samospév sè spremljevanjem klavirja, uredil Ant. Foerster. Zvezek I. V Praze. Nakladatelj Fr. A. Urbanek. — Vsak prijatelj národne glasbe bode te zbirke vesel, ker mu ponuja 12 národnih napevov z jako mičnim in vsakej pesni primer-nim spremljevanjem, katero vsacemu, le kolikaj izobraženemu igralcu, ne dela težav. Vnjanja oblika je elegantna, tisk razločen. Gosp. skladatelj daje tudi Čehom priliko, se seznaniti z našimi národnimi pesnimi, ker jim na vsakej strani tolmači nerazumljive izraze. — Želeli bi le, da g. Foerster nadaljuje omenjeno zbirko, katera bode čitalnicam in družinam dobro došla. Cena I. zvezku je 1 gld. 20 kr. Udje „Glasbene Matice“ dobé ga po znižani ceni za 80 kr. pri gosp. skladatelji.

D o p i s i.

Z Dunaja. G. Josip Ciperle, tukajšnji meščanski učitelj, vrl naš rojak in sotrudnik, izvoljen je v zadnji konferenciji meščanskih učiteljev Dunajskih odbornikom stalnega odbora uč-

teljske konferencije za mesto Dunaj. Kandidatom je bil postavljen od učiteljskega društva »Bürger-schule«. Agitacija »zoper« in »za« je bila živahna; gosp. Ciperle pa je zmagal s 190 proti 120 glasom.

Iz Koroškega. V 12. dan preteč. m. je bil v Beljaku občni zbor tukajšnjega učiteljskega društva »Lehrerbund-a«. Udeležilo se ga je precej učiteljev, in g. predsednik prof. dr. Brandl poudarjal je celó v ogovoru: »da je bil ta zbor redkokdaj tako dobro obiskan, nego danes!« — Obravnavala sta se dva predmeta. »O socijalnem stanju učiteljevem«, — govoril gospod prof. Braumüller. — »O šolskih zdravnikih«, — govoril g. učitelj Frisch. Braumüller-jev govor opiral se je na sledeče točke: 1. Učitelj naj se, kolikor možno, odteguje vsakim strankarskim preprirom; 2. Vzgoja in naobraženost učiteljeva bodita vsestranski. On je naravnost nasproten novim nameram, katere hočejo učitelja le v praktičnem oziru izobraževati, — ker se mu zdí, da se bo to razvilo v »handwerksmäßige Ausbildung«. 3. Materijelno stanje naj se mu izboljša, — kajti svet sodi človeka le po tem, »kar šteje«. 4. Šolske zadeve naj se dajo le v roke učiteljem in učiteljskim zborom v reševanje. 5. Naj bi se učiteljem veselje do poklica pospeševalo z večkratnimi odlikovanji, nego se to sedaj godí. 6. Učiteljstvo naj bi samo delovalo v boljše socijalno stanje s tem, da povečuje učiteljska društva in njih delavnost. 7. S povzdigo kolegi-jalnosti. — Gospod Frisch pa je v svojem govoru zahteval, naj bi 1. za vsaki šolski okraj bil poseben šolski zdravnik, kateri bi včasih obiskoval šole, ter pazil na njih zdravstvene razmére. 2. Da bi bili ti zdravniki udje okrajnih šolskih svetov. 3. Da bi se nauk o higijeni vpeljal kot učni predmet v učit. izobraževališča. Na to pa mu je vodja učit. izobraževališča v Celovcu g. Brandl odgovoril, da se pripravniki učé somatologijo in natoroznanstva, katere je usposobijo vsako popularno razpravo o enajstih predmetih razúmevati in se toraj učitelj v tem lahko sam vzgoja. — Na ta odgovor bila je točka ovržena. Toliko o tem. Govorilo in sklepalo se je mnogo, a sklenilo malo. Peticija za izboljšanje plač predložena je deželnemu odboru, kateri ji obeta krepke podpore. Da se bo pa v peticiji, namenjenej deželnemu zboru, kolikor moč oziralo na vsestranske potrebe učiteljstva — sestavil je odbor učiteljskega društva »Lehrerbund« takozvane: »Fragebogen«, katere bode razposlal mej učiteljstvo in bo tù sèm zapisalo svoje želje itd. Ali ne bo odbor novorojenega »Lehrerbund-a« pri tacem velikanskem delu — kakeršno mu bodo »Fragebogen« prouzočili — onemagal?

Iz Šent-Jarnej. (Zahvala.) Izpolnujem veselo dolžnost, da se slavnemu društvu »Národna Šola« v Ljubljani prísčno zahvaljujemo, ker je, kakor užé tudi druga leta, za mal znesek ubogi šolski mladini na tukajšnji trirazrednici blagovolilo poslati obilo raznega šolskega blaga. Vsem prijateljem in rodoljubom šolskim to prekorisno društvo toplo priporočamo, da bi je podpirali šolam na korist. Prísčna hvala torej v imenu obdarovane šolske mladine, kakor tudi v imenu šolskega vodstva in predsednika kr. šol. sveta.

Ignacij Wutscher,
predsednik.

Jan. Sajé,
nadučitelj.

Iz Logateca. Dnevni red učiteljske konferencije v Logaškem okraji 1887. leta. (2. avg. 1887. l. v Logatecu.) 1. Otvoritev konferencije in imenovanje predsednikovega namestnika. 2. Volitev dveh zapisnikarjev. 3. Opazke gosp. c. kr. okrajnega šolskega nadzornika o stanju šolstva v okraji. 4. Posvetovanje o izdaji popisa šolskega okraja Logaškega. 5. Predavanje gospodov nadučiteljev Josipa Žirovnika in Janeza Pipana o vprašanji: Kako je mogoče pri ponavljavnem pouku uspešno delovati? 6. Predavanje o vprašanji: Kdaj se more po obstoječih postavah otrok od obiskovanja ljudske šole oprostiti? (Predavatelj bode izžreban.) 7. Volitev novega uda v c. kr. okrajni šolski svet za ostalo dobo poslovanja. 8. Volitev stalnega odbora. 9. Poročilo o stanju okrajne knjižnice. 10. Volitev knjižničnega odbora. 11. Predlogi udov konferencije, kateri se pa morajo najdalje do 20. julija t. l. pri odboru pismeno naznaniti.

Iz Ljubljane. K preizkušnji učiteljske sposobnosti so meseca maja t. l. prišli ti-le gg. učitelji in gg. učiteljice: Črnologar Konrad, zač. učit. v Vel. Gabru; Gettwert Vil., učit. na ev. šoli v Ljubljani; Hočevvar Iv., zač. učit. na Jesenicah; Krauland Matej, učit. v Koprivniku; Krauland P., zač. učit. v Ovčjaku; Levstik Anton, zač. učitelj v Senožečah; Lunaček Aleksander, zač. učitelj v Srednji Vasi (v Bohinji); Marolt Fr., zač. učitelj v Blagovici; Mežan Mihael, zač. učitelj na Slapu; Moro Hugo, podučitelj v Šent-Mohorji (na Koroškem); Müllner Evgen, zač. učitelj pri M. Dev. v Polji; Perko Jos., zač. učitelj v Šent. Mihelu pri Žužemberku; Potokar Alojzi, zač. učitelj v Cirknici; Reich Jos., zač. učitelj na

Vinici; Rozman Ign., zač. učit. v Mošnjah; Savrl Val., zač. učit. v Maihavu; Schmiedt Fr., zač. učit. v Žireh; Šober Ivan, zač. učit. v Črmošnjicah; Stampf Moric, učit. na meščanski šoli v Fünfhaus-u pri Dunaji (za meščanske šole III. skupine); Tomažič Ivan, zač. učitelj v Zalogu; Dolinar Josipina, podučiteljica v Malestig-u pri Beljaku; Franko Viljelmina, vrtarica na c. kr. učiteljski v Ljubljani; Ihan Gabrijela, zač. učiteljica v Brezicah; Jankovič Frančiška, zač. učiteljica v Semiču; S. Mantuani Antonija, zač. učit. v Lihtenturnovi sirotišnici v Ljubljani; Podkrajšek Kornelija, zasebnica (iz francosčine). Dopolnil je preizkušnjo g. Brzin Fr. iz krščanskega nauka.

— Preizkušnje učiteljske sposobnosti je v četrtek 12. t. m. s svojo navzočnostjo počastil tudi naš preblagorodni c. kr. deželni predsednik baron A. Winkler ter se je živo zanimival pri izvrševanju zdanjih dejanskih učiteljskih izpitov.

— Uradna konferencija mestnega učiteljstva v Ljubljani bode v 16. dan junija t. l. Zraven navadnih točkov obravnavalo bode se tudi: Kako naj šola deluje in vpliva na spodobno vedénje šolske mladine zunaj šole?

— † Franjo Hrovat, umirovljen mestni župnik, bivši ravnatelj avstr. hospica v Jeruzalemu, vitez reda sv. Božjega groba (in l. 1858. in 1859. tudi prvi vodja I. mestne deske ljudske šole pri sv. Jakobu v Ljubljani) je 8. t. m. umrl, star 74 let. Naj v miru počiva!

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. Gosp. Šribar Maks, nam. učitelj v Trebelnem, je za trdno postavljen v Gorenjo Sušico. — Gosp. Jaklič Ivan, zač. učit. v Topli Rebri, je za trdno postavljen. — Učiteljsko službo na meščanski šoli v Krškem je dobil gosp. Romih Tomaž, podučitelj na 5razr. ljudski šoli v Ptui.

Razpis učiteljske službe.

Na Kranjskem. V Litijskem šol. okraji se bodo te-le učiteljske službe namestile:

1. druga učiteljska služba na drorazredni ljudski šoli na Vačah blizu Litije s 400 gld. letne plače;

2. na čveterorazredni ljudski šoli v Šent-Vidu pri Zatičini tretja učiteljska služba s 450 gld., in četrta učiteljska služba s 400 gld. letne plače. Prosilci naj svoje prošnje po uradnem potu do 1. junija t. l. vlagajo pri

c. kr. okrajnem šolskem svétu v Litiji.

V J. R. Milic-evi tiskarni je ravnokar v **tretjem natisu** na svetlo prišla

Pesmaričica po številkah

za nežno mladino.

Sèstavil **Anton Foerster.**

Cena 15 kr., po pošti 2 kr. več.

Vizitnice

na lepem in trdnem papirji, v različnih velikostih, natiskujejo se po najnižji ceni v tiskarnici J. R. Milic-a v Ljubljani. 100 komadov po 40, 50, 60, 70 kr. itd.

Listnica založništva: Č. g. I. T. pri B. Cr.: 16./1. 1887 naročnino vzprejeli ter Vam jo vpisali za II. pol. 1885. 1 gld. 50 kr., in za I. pol. 1886. 1 gld. 50 kr.; 3./5. 1887. prejeli naročnine 3 gld. ter Vam jo vpisali za II. pol. 1886. 1 gld. 50 kr. in za I. pol. 1887. 1 gld. 50 kr. — Vis. čast. g. M. Sk. dek. v Ribnici: Pomota je bila v tem, ker je bil naslov dvakrat stavljen.